

KAPITOLA 1

DOTERAJŠIA CESTA

Začať knihu o minulosti a budúcnosti sa nedá dostatočne dobre bez citátu z *Pána Prsteňov*, asi od nesmrteľnej vládkyne Elfov. Niečo o tom, ako sa svet zmenil. No keďže je to všetko poriadne zaťažené autorskými právami, budeme musieť vhpnúť priamo do nášho textu.

Čas rozruší všetko. Vráťane krajín. Prežiť v dejinách si vyžaduje jedinečnú vyváženosť rôznych faktorov, ktoré väčšine sveta chýbajú: pohraničné zóny, ktoré je náročné prekročiť, a vnútrozemské zóny, kde je jednoduché prepravovať ľudí, tovary a nápady. Takýto mix chrumkavosti a mazľavosti je zriedkavý. Niektoré oblasti sú buď také chrumkavé, že miestni spolu príliš nevychádzajú, alebo také mazľavé na okrajoch, že susedné armády si rady robia párty na vašom trávniku. Z historického hľadiska boli krajiny väčšinou malé, krehké a hlavne mali krátku životnosť. Ak krajiny nedokážu zažiť vzostup, prosperovať či prežiť, dejiny sa o ne zvyčajne nezaujímajú.

Neplatí to však všade. Je zopár krajín, ktorých geografia je vyvážená. Tieto krajiny sú nadčasové a preto dominovali počas prevažnej časti dejín ľudstva. Začnime na začiatku.

PRVÝ VEK: RÍŠA

Napokon je to celé o dvojici konceptov, ktorým všetci inštinktívne rozumíme, no príliš nad nimi neuvažujeme.

Prvým je *kontinuita*: myšlienka, že pozitívne veci, vďaka ktorým máme dnešný život – zdravie, prístrešie, čistá voda, potraviny, vzdelanie, oblečenie, fungujúca vláda a tak ďalej –, tu budú aj zajtra. Žiadni zbojníci vám neukradnú kravu;

nijaká dryáda vám neunesie deti; žiadna horda nezostúpi z horizontu v diaľke a nevyválí vaše miestne Tesco. Súčasný ekvivalent? Štuknite vypínačom a svetlá sa rozžiaria. Zakaždým. Z historického hľadiska je kontinuita zriedkavá a vzácna vec. Je niekoľko krajín, ktoré sa môžu pochváliť takými pevnými hranicami, vďaka ktorým boli chránené pred vonkajšími hrozbami viac ako niekoľko desaťročí. Väčšina nemôže dúfať ani v to, že bude v bezpečí viac ako niekoľko rokov.

Nie všetko, čo ohrozuje kontinuitu, má spojitosť s vystrelenými guľkami či ostrými palicami. Rovnako ľahko môžu systém rozrušiť sucho či povodeň. Alebo besnejúci domáci dav. Alebo prevrat. Alebo mimoriadne nekompetentní vodcovia. A nikdy nepodceňujte silu poriadneho moru. Narušenia kontinuity ničia inštitúcie, produkciu potravín, infraštruktúru a súvislosť vzdelávacieho procesu. Tiež značne poškodzujú kultúru. Zotavenie je, samozrejme, možné, no zakaždým, keď krajinu zničujú invázia, občianska vojna, prevrat či hladomor, v mnohých oblastiach sa musí začať odznova.

Druhý koncept – *ekonomika rozsahu* – je ešte zrejmejší. Predstavte si, že ste dostali za úlohu vyrobiť počítač. Dostali ste všetky nevyhnutné informácie a vybavenie, aby ste roztavili a očistili piesok, z ktorého získate kremík. Ten následne necháte kryštalizovať, nakrájate ho na pláty, tie vyleptáte kyselinou, pokryjete kovom, zložíte do „plošákov“ a tak ďalej. Koľko vám bude trvať, kým to spravíte? Koľko by vám trvalo naučiť sa všetky jednotlivé kroky? Celý život? Desať životov? A potom by ste na konci získali jeden mizerný počítač.*

Ekonomika rozsahu je napokon o špecializácii. Namiesto toho, aby ste sa vy sami učili a vykonávali jednotlivé úlohy, stačí, keď sa naučíte jednu – povedzme, ako lepotať kremíkový plát kyselinou. Iní ľudia sa po jednom chopia všetkých ostatných úloh. Rôzni ľudia sú lepší v rôznych veciach a keď zaradíte ľudí na pozíciu podľa ich silnej stránky, prináša to systému vyššiu produktivitu a efektivitu. Za prvý mesiac v zamestnaní vyleptáte niekoľko tisíc plátov a začnete v tom byť celkom dobrí – či už ide o rýchlosť, alebo kvalitu. Väčšina ostatných ľudí je na tom podobne. A spoločne celý tím vychrlí za jednu hodinu desiatky počítačov. Systém naberá *na rozsahu*. Výroba sa zlacňuje. Koncové ceny klesajú. A čerešničkou na torte je, že vaše hlboké poznatky z jednej konkrétnej oblasti vám tiež umožňujú inovovať ju rýchlejšie.

* Buďte úprimní. Koľko vám trvalo zložiť jeden kus nábytku, ktorý niekto iný navrhol, obstaral naň materiál, vyrobil ho a potom prepravil k vám s predvŕtanými dierami a šikovným návodom na zostavenie, ktorý bol plný obrázkov?

Úspech na celoštátnej úrovni znamená dosiahnuť kontinuitu *a zároveň* ekonomiku rozsahu. Tie krajiny, ktoré sú dostatočne veľké, aby mali ekonomiku rozsahu, majú len zriedka aj dobré hranice, ktoré umožňujú kontinuitu – napríklad Rusko. Tie, ktoré sú dostatočne izolované, aby mali dlhú kontinuitu, majú ekonomiku rozsahu len zriedka – napríklad Nový Zéland.

Toto neplatí všade rovnako. Niektoré miesta *dokážu* dosiahnuť, aby im veci fungovali. Niektoré krajiny sú dostatočne geograficky životaschopné. A najlepšie z nich dokážu aj viac ako len byť úspešnými. Dokážu sa rozpínať a absorbovať iné, menej ideálne územia. Nejde však pri tom iba o zvyšovanie svojej veľkosti; tieto krajiny pohlcujú zdroje, vedomostné základne či dane a prisvojujú si ich, čím vytvárajú ešte väčšie ekonomiky rozsahu. Ukotvujú svoje dôležité územia na lepších základoch.

Stávajú sa *ríšami*. Väčšinu dejín ľudstva tvorí príbeh nielen o tom, ako to či ono imperiálne centrum vzniklo, ale aj ako sa rozširovalo, až začalo dominovať nášmu chápaniu ľudstva.

Ríši dokáže ublížiť množstvo vecí: klimatické zmeny, ktoré zasadia ranu produkcii potravín, dokážu spôsobiť až desivo rýchle zrútenie aj najmocnejších entít; vnútorné politické spory dokážu (doslova) stať hlavu systému na jeho vrcholných pozíciách; okrajové územia sa môžu začať búriť, čo môže imperiálne centrum pripraviť o ekonomickú pupočnú šnúru či strategický obranný val. No ďaleko najčastejším dôvodom zániku ríše je, že sa prirúti iná ríša a dá jej poriadku do zubov. Stupňovalo sa to až tak, že éra ríš sa stala *brutálnou*. Každý, kto nepochádzal z jadra ríše, nemal najlepší život – bolo bežné, že takíto ľudia sa využívali ako potrava pre kanóny v nepretržitých vojnách medzi súperiacimi ríšami. A celé to trvalo veeeeeeeeeeeeeeelmi dlho. Prvé svetové mesto – Uruk v Mezopotámii, domov Gilgameša – sa vypracovalo z malého osídlenia na niečo trvalejšie niekedy uprostred 4. tisícročia pred našim letopočtom. Prvá svetová ríša – Akkad – sa vyrútila na svojich susedov už o tisíc rokov neskôr.*

Vyššie štyritisíc rokov bola ríša normou.

* Viac-menej. Datovať konkrétnosti starovekého sveta je zložité. Obyvatelia Uruku neboli iba našimi mestskými predkami, boli tiež prvými ľuďmi, ktorí recyklovali. Archeológovia dostali veľmi náročnú úlohu zistiť, kedy presne sa všetko udialo, lebo Uručania nenechávali nič staré len tak ležať – dokonca zachádzali až tak ďaleko, že pri získavaní stavebného materiálu rozoberali aj svoje chrámy.

Vzájomná interakcia medzi ríšami bola v mnohom závislá od koní, na ktorých ľudia jazdili. A dlhý čas to tak bolo doslova. Ak sa na dejiny dívame ako na sériu vynálezov, dejiny ríš pôsobia ako dlhý oblúk nových efektívnych inovácií v presúvaní sa... a v usmrcovaní. Od zavedenia strmeňov Mongolmi, ktorí sa stepou presúvali obrovskými rýchlosťami, až po novodobé portugalské lode, ktoré brádzili oceány, nové technológie privádzali svetové ríše k sebe čoraz bližšie a s čoraz významnejšími dôsledkami.

Až kým sa tieto technológie nestali takými efektívnymi, že vojny medzi ríšami roztrhali svet na kúsky. Dvaja technologickí príbuzní – navigácia v hlbokých vodách a industrializácia – umožnili stret *všetkých* ríš *kdekoľvek* a *naraz*. Výsledný konečný, nevyhnutný a katastrofický konflikt, ktorý zničil existujúci systém, znamenal najvražednejšiu a najničivejšiu vojnu v dejinách.

Bežne ju poznáme pod názvom druhá svetová vojna. Vytvorila podmienky pre vznik niečoho zásadne nového.

DRUHÝ VEK: PORIADOK

Druhá svetová vojna vek ríš neukončila; ona ho úplne odstránila. Keď prach sadol, ostali len dve mocnosti – Spojené štáty a Sovietsky zväz –, ktoré sa hneď pustili do dlhého a nekončiaceho zápasu. Sovietsky systém bol poslednou ostávajúcou ríšou a fungoval rovnako ako všetky ríše pred ním. Jediná skupina ľudí – Rusi – rozhodovala takmer o všetkom a všetci ostatní, či už išlo o Estónov, Poliakov, Slovákov, Bulharov, Arménov, Uzbekov, Tatárov, alebo Ingušov, mali poskytnúť strategickú hĺbku, závislé trhy a – ak by bolo potrebné – aj veľkú kopu tiel, ktoré by sa dali použiť ako potrava pre delá susedov. Každý, kto s tým mal problém, mohol zakúsiť guľku v niektorom pracovnom tábore. Poriadna stará škola.

Spojené štáty, mocnosť, ktorá súperila so Sovietskym zväzom, boli tiež istým spôsobom ríšou. Američania sa rozširovali z malej pobrežnej základne, až začali dominovať strednej tretine – najlepšej tretine – severoamerického kontinentu. No zmes faktorov z nich spravila niečo úplne iné.

V prvom rade, Američania spočiatku existovali ako *rozšírenie už existujúcej ríše*. Spoločný boj pôvodných trinástich kolónií proti britskému systému im poskytol najdôležitejší aspekt spoločnej identity: spoločný cieľ. Ríšam niečo také

chýba takmer z definície – imperiálne centrum zvyčajne z kolónií a protektorátov vysáva život.

V druhom rade, keďže Američania začínali ako vetva najmocnejšieho vojenského systému na svete, po dosiahnutí nezávislosti mali obrovskú vojenskú výhodu voči väčšine svojich priamych susedov. Keď túto výhodu ešte skombinujete s odolnosťou voči chorobám „starého sveta“, výsledkom je, že pôvodné obyvateľstvo Severnej Ameriky skončilo takmer vyhladené a novým Američanom ostal dostatok miesta na expanziu. Historickí revizionisti prehodnocovali a ešte stále prehodnocujú* rolu, ktorú Spojené štáty zohrali pri zničení pôvodných kultúr. Faktom však ostáva, že národy starého sveta si ani nedokážu predstaviť, aké mimoriadne jednoduché bolo pre Američanov rozširovať svoje územie aj ekonomiku. Zničenie pôvodného obyvateľstva bolo také dokonalé, že Spojené štáty nečelia ani zďaleka takému „páleniu záhy“ ako národy imperiálnych systémov.

V treťom rade, táto expanzia – v počte obyvateľstva aj zemepisne – zahmlila v začiatkoch existencie krajiny rozdiely medzi pobrežnými štátmi. Trinásť rozdielnych identít sa vo vnútrozemí spojilo do niečoho nového a holistickejšieho. Už o jednu generáciu od skončenia vojny za nezávislosť sa Američania nepovažovali ani tak za občanov konkrétnych štátov ako skôr jedného z dvoch regiónov: severu a juhu.

Štvrtá vec: tieto dva regióny si to päťami vysvetlili v konflikte, ktorý dodnes ostáva čo do počtu obetí v relatívnom aj absolútnom zmysle najhorším v amerických dejinách. Severania napokon zvíťazili, no namiesto toho, aby na porazenom juhu vykonali čistky alebo si ho podrobili, opätovne prijali porazených bratov do Únie a zároveň naštartovali dlhý a mnohostranný proces včlenenia ne-beloškého obyvateľstva do väčšieho celku. Rekonštrukcia bola kostrbatá, ostala nedokončená a na tri desaťročia si uzurpovala pozornosť rozdelenej krajiny, no napriek (prinajlepšom) polovičatým víťazstvám na poli rasovej inklúzie uspela nielen v tom, že zachovala kontinuitu Ameriky, ale ešte ju aj predĺžila a zároveň prehĺbila americkú ekonomiku rozsahu. V roku 1900 sa Spojené štáty mohli pochváliť väčšou plochou ornej pôdy, lepšími hranicami a lepšie zintegrovaným obyvateľstvom ako ktorákoľvek iná samostatná

* A podľa môjho názoru by mali v prehodnocovaní pokračovať.

mocnosť a väčším počtom obyvateľstva ako ktorákolvek takáto mocnosť – s výnimkou cárskeho Ruska, v ktorom rovnosť určite ešte *ne*panovalo.

A posledná vec: úspech Rekonštrukcie prehľbil proces kultúrnej integrácie Ameriky, keď zotrel rozdiely medzi severom a juhom. Aby ste mali predstavu, aký úspech tento proces dosiahol v súčasnosti: občania amerických štátov Západná Virgínia, Virgínia a Pensylvánia – štátov, ktoré v občianskej vojne stáli na opačných stranách barikády a zažili počas tohto konfliktu útrapy najbrutálnejších bojov – patria k tým, ktorí dnes najčastejšie v prieskumoch napíšu do kolónky *etnický pôvod* „Američan“.

Takéto splývanie je veľmi dôležité. Spojené štáty *nie sú* ríšou. Nenájdete tu zjavné politické ani ekonomické jadro. New York, Kalifornia, Texas aj Florida majú veľmi vyhranený názor na to, kto tomu celému vlastne vládne. Neexistuje jeden región, ktorý by bol špeciálne uprednostňovaný. Americká politika môže byť často rozdeľujúca, trpká, hlučná, neohrabaná, otravná, detinská, jedovatá, hlúpa, ohromujúca, úmyselne nevedomá a neveriteľne obmedzená, no je dosť zjavné, že osudom občanov nie je slúžiť ako potrava pre delá. Keď túto spoločnú identitu skombinujete s fantasticky chrumkavými hranicami a skutočne úžasne mazľavým stredom, Amerika po Rekonštrukcii nie je iba podstatne odlišným politickým hráčom; ide o najmocnejšiu krajinu na svete.

No „najmocnejší“ neznamená „všemohúci“. Keď Američania dokončili Rekonštrukciu, svet práve implementoval významné vojensko-technologické vylepšenia, ktoré ríše k sebe ešte viac priblížili. Nové lode sa dokázali preplaviť cez oceány za niekoľko týždňov, nie mesiacov. Nové delostrelectvo dokázalo dostreliť do vzdialenosti mnohých kilometrov. Onedlho zažili svoj debut aj lietadlá. Americká strategická izolácia sa začínala narúšať. Napokon Američania síce neochotne, no predsa nadobudli pocit, že by sa do svetových vojen – najväčšieho priemyselného vraždenia – mali zapojiť.

A príliš im nezáležalo na tom, čo príde potom. Istý nežný chlapík – Jozef Stalin – zobral krajinu, ktorú zdedil po neúspešných ekonomických experimentoch Vladimíra Lenina, a využil ešte stále rozžeravené pece brutality a bojov, aby z nej ukul vojnový stroj bezprecedentných rozmerov a sily. S neľudskou túžbou po obetiach, ktorá by sa bežne pripísala iba vraždeným robotom poháňaným umelou inteligenciou v postapokalyptických hororových románoch, krmil Stalin tento stroj miliónmi sovietskych vojakov

a potom ho riadil s takou zručnosťou a zúrivosťou, že vytláčal nacistov jeden krvavý centimeter za druhým. Americkí vojaci mali dobrý dôvod mierne panikáriť, keďže čelili bojmi zocelenej sovietskej sile, ktorá sa doslova „preznásilňovala“ východným Nemeckom a jeho hlavným mestom.

Toto bojové pole nebolo lákavé; Stredoeurópska nížina je rovná a otvorená. Nemecký vojnový stroj zaútočil na západ aj na východ desivou rýchlosťou – rýchlosťou, ktorú možno sovieti nedokázali dosiahnuť pri útoku na západ, no vykompenzovali ju už len hrôzou, ktorú vyvolávali. Nejednému americkému veliteľovi určite napadlo, že Američania zrazu čelia rovnakej dileme ako predtým Nemci, Francúzi, Holanďania, Poliaci aj Rusi: ako, dopekla, zaujmete obrannú pozíciu na rozľahlom otvorenom území severnej Európy?

Povzbudivý nebol ani zoznam potenciálnych spojencov. Všetky bývalé imperiálne centrá prechovávali od svojich hmlistých počiatkov voči sebe antagonizmus a pamätali na dýky v chrbtoch, ktoré vo svojej histórii zažili. Ako by Spojené štáty mohli zorganizovať rozhádanú skupinu vojnou zmietaných krajín s obrovským množstvom vzájomných podľzností a donútiť ich spolupracovať v boji proti takej monolitckej a desivej hrozbe, akou bola Červená armáda?

V Ázii to bolo ešte horšie. Američania Japonsko na konci vojny nielen úplne okupovali; to, akým *spôsobom* bojovali, vytvorilo najväčšie mocenské vákuum v dejinách Ázie.

Americká armáda nevytláčala Japoncov z každého kúska územia, ktoré obsadili. Američania preskakovali z ostrova na ostrov a zmocňovali sa iba takeého množstva základní, aby ďalej napredovali. Tak to pokračovalo, až kým sa nedostali do pozície, z ktorej mohli sústrediť svoje bomby – priemyselné v množstvách, dosahu aj ničivej sile – na domovské ostrovy Japonska. Američania sa vo vojne nedotkli viac ako deväťdesiatich percent územia, ktoré Japonci okupovali – vrátane *všetkého* japonského územia v Číne a Kórei (kde Japonci *vyhrávali* až do dňa, keď padli atómovky). Za jedinú noc zažila východná Ázia prechod od takmer výlučnej imperiálnej vlády až po úplnú kapituláciu, odstránenie moci tejto vlády a stiahnutie jej jednotiek. Zavládol chaos.

Američania zažili za menej ako šesť mesiacov veľkú zmenu – najprv mali najvhodnejšiu zemepisnú polohu na svete v zmysle bezpečnosti a bohatstva, no zrazu okupovali (a museli chrániť) svet v jeho najzložitejšom rozpoležení.

To však neznamená, že situácia nemala aj pozitívnu stránku.

Na konci vojny mali Spojené štáty k dispozícii bezkonkurenčne najmocnejšie námorníctvo v dejinách, pričom loďstvo takmer všetkých historických námorných mocností – Japonska, Ruska, Francúzska, Nemecka, Holandska a Talianska – slúžilo ako základ pre nový zdroj bohatstva. Jedinou významnou výnimkou bolo britské námorníctvo, ktoré sa zredukovalo na úroveň pomocníka Ameriky. Vďaka tomu mohli Američania začať uvažovať, ktoré časti ich práve nadobudnutej sféry vplyvu a zodpovednosti by mohli slúžiť ako vynikajúce námorné základne.

No s každou novou pevnosťou prichádzali aj problémy. S každou Veľkou Britániou prišiel aj nejaký ten Fuldský priesmyk. S každým Singapurom prišla aj nejaká tá demilitarizovaná zóna. S každou Okinawou Saigon. S každým Diegom Garciom Bejrút. Brániť takéto oblasti je náročné za každých okolností, ale brániť ich *všetky*? A *naraz*? Pre Američanov však nebolo problémom iba to, že išlo o územia, ktoré príliš nepoznali; išlo o územia, ktoré sa nachádzali na rôznych kontinentoch, čo si vyžadovalo dodávateľské reťazce v rozsahu, ktoré žiaden strategický plánovač nikdy nepovažoval za možné. Od samého začiatku bolo zrejmé, že Američania toto bremeno určite nemôžu niesť sami.

Amerika potrebovala pomoc spojencov, no vzdialení spojenci znamenajú vzdialené záväzky – každý potenciálny spojenec vniesol do situácie novú geografiu a nové komplikácie. Američania potrebovali *celý svet* spojencov, ak mali udržať na uzde takú veľkú, odhodlanú, vojnu zocelenú a eticky nespútanú mocnosť, akou bol Sovietsky zväz. Potrebovali, aby boli títo spojenci plne motivovaní a odhodlaní bojovať.

Američania rozťali gordický uzol svojím typickým čarovným zjednodušujúcim spôsobom. V zmysle hesla *Carpe diem* pozval americký prezident – istý Franklin Delano Roosevelt – všetkých do lyžiarskeho strediska v meste Bretton Woods v regióne Nové Anglicko a všetkých podplatil, aby sa k nemu pridali pri formovaní nového sveta.

Američania prisľúbili totálnu fyzickú bezpečnosť každému, kto sa pridá k ich aliancii. Zaviazali sa, že budú všetkých chrániť svojimi tankmi, vojakmi, loďami a ešte nedokončeným jadrovým dáždnikom. Američania využili svoju absolútnu zvrchovanosť na moriach a chránili všetky lode, ktoré pochádzali odkiaľkoľvek a viezli akýkoľvek tovar kamkoľvek.

A to bol iba začiatok:

- Čelíte pirátom? Žiadny problém. Americké námorníctvo ich odstráni. Už žiadne imperiálne plienenie obchodných lodí iných krajín.
- Sovieti sa pokúšajú zvrhnúť vašu vládu? Žiadny problém. Kongres USA odhlasuje ďalšie financie na rekonštrukciu. Objavil sa Marshallov plán.
- Nemáte elektrinu? Žiadny problém. Američania zabezpečia, že budete môcť dovážať uhlie a ropu z ktorejkoľvek časti sveta. Američania budú hliadkovať – s použitím sily – v Perzskom zálive.
- Nedokázate nakopnúť svoju ekonomiku? Žiadny problém. Americký trh – jediný veľký trh, ktorý prežil vojnu – je odteraz prístupný pre váš odbyt. Zrodil sa americký obchodný deficit.
- Nedôverujete americkým garanciám bezpečnosti? Žiadny problém. Američania začnú bojovať so sovietskymi – dokonca aj na mieste a v čase, ktorý si zvolia sovieti –, aby preukázali svoju spoľahlivosť. A máte kórejskú a vietnamskú vojnu.

Ak sa spojíte s Američanmi proti sovietskej, Američania použijú svoju vojenskú silu na vašu ochranu, svoju ekonomickú silu na podporu vašej existencie a *zadarmo* vám poskytnú všetko, o čo všetky ríše v dejinách kedy bojovali. Pre bývalé ríše to znamenalo viac ako len prístup k námorným trasám, trhom a zdrojom; znamenalo to prístup ku *všetkým* námorným trasám, *všetkým* trhom a *všetkým* zdrojom *neustále*, akoby jednoznačne vyhrali globálnu vojnu. Pre sekundárne mocnosti to znamenalo získať prístup k potenciálu Britskej ríše, keď bola na vrchole moci, avšak bez úmerných vojenských výdavkov. Pre kolónie to znamenalo nezávislosť od svojich bývalých pánov a prístup k tomu istému globálnemu trhu ako bývalé ríše a zároveň príležitosť určiť si vlastnú politickú a ekonomickú budúcnosť. Už nezáležalo na tom, či vaše územie dokáže užiť čoraz väčšie množstvo obyvateľstva alebo či sú vaše hranice otvorené dokorán. Po prvýkrát v dejinách sa vplyv geografie obmedzil. Ak sa hocijaká významná ríša bez moci či kolónie pridala k novej aliancii Američanov vytvorenej proti sovietskej, získala bezpečie nielen voči novej sovietskej hrozbe, ale aj voči starým hrozbám.

To, čo považujeme za „slobodný obchod“, je ďaleko viac ako „len“ bežná výmena tovarov a služieb. Je to ďaleko viac ako možnosť kúpiť si nejakú

najnovšiu vecičku na stránke Amazon Prime. Je to ďaleko viac ako globalizmus. Je to globálny systém *správy*. Globálna *sieť*. Globálna *aliancia*. Globálny *poriadok*.

Prvý globálny Poriadok.

A fungoval... úžasne dobre! Poriadok poskytoval počas studenej vojny ekonomický základ pre celú veľkú americkú stratégiu. Bez Poriadku by nebolo NATO. S Poriadkom sa porazené mocnosti Osi premenili z nezmieriteľných nepriateľov na ochotných spojencov. Ríše, ktoré tak výrazne útočili na strategickú politiku Ameriky počas prvých pätnástich desaťročí jej existencie – vrátane jej vlastného bývalého koloniálneho pána –, sa podrobili americkej vôli. Američania získali vlastnú globálnu alianciu.

Ako sa ukazuje, vytvorenie najväčšej a najmocnejšej aliancie v dejinách bolo len začiatkom.

Američania boli v mnohom majstrami stability. Bohatstvom veľkosti Tiffanyho diamantu a bičom so silou Teddyho Roosevelta dokázali Američania odstrániť spomienku na staré imperiálne zápasy, ktoré zvyčajne nenechávali priestor slabším štátom. Namiesto zhubného kruhu imperiálnych bojov vytvoril Poriadok kúzelný kruh politickej stability, bezpečnosti a ekonomického rozvoja. To pomohlo technologickým potomkom priemyselnej revolúcie dostať sa ešte ďalej, pričom väčšina vlád ostávala zamestnaná vyplňaním potrieb svojich občanov. Hlad a choroby nezmizli úplne, no určite stratili vplyv na každodenný život. Výsledkom boli najhlbšia vzdelanostná penetrácia, expanzia infraštruktúry, ekonomický rast a technologický pokrok v dejinách.

Jednou z najpôsobivejších vlastností Poriadku bola jeho univerzálnosť. Spojené štáty garantovali bezpečnosť dovozu, vývozu a dodávateľských reťazcov *všetkým*. Dokonca aj krajinám, s ktorými ekonomicky súperili. Dokonca aj krajinám, ktoré *radi bombardovali*. Hoci sa Detroit vyprázdňoval, nemecký automobilový export ostával posvätným. Hoci pestovatelia na americkom Stredozápade bojovali s nízkymi cenami obilia, farmári snažiaci sa o rozširovanie vplyvu brazílskeho poľnohospodárstva nemuseli prekonávať prekážky pri dovoze amerických hnojív a vybavenia. Hoci Američania zažívali diplomatické aj vojenské strety s iránskym Ajatolláhom, americké námorníctvo neustále mocnou rukou zaručovalo bezpečnosť na mori pre všetky obchodné lode. Dokonca aj keď Američania aktívne pokračovali vo vojne – ako v tej vo

Vietname –, naďalej zabezpečovali ochranu miestneho obchodu, dokonca aj pre protistranu.*

Sovietsky zväz sa často ocital v defenzíve, bol nútený konať ako ten, kto vyvoláva chaos, a snažil sa zvrhnúť štáty, ktoré ekonomicky prosperovali – pričom niektoré z nich niečo také zažívali vôbec *prvýkrát* vo svojich dejinách. Bola to stratégia smerujúca k porážke. No keď si to porovnáme s *hociktorým* obdobím starého imperiálneho veku, Rusom sa darilo úplne skvelo. Nukleárna doktrína istoty vzájomného zničenia v kombinácii s pozíciou Ameriky na opačnej hemisfére v podstate zaručovala, že Sovietsky zväz nebude čeliť takým pozemným inváziám, ktoré každých niekoľko dekád anulovali jeho rozvoj. Výsledkom bol taký stupeň rozmachu a mieru v celej krajine, aký ruské obyvateľstvo ešte nezažilo.† Kontinuita a ekonomika rozsahu dosiahli historické maximá a posunuli Rusov ďalej a vyššie, než sa kedy dostali.

No vzostup soviетov nebol *ničím* v porovnaní s tým, čo sa podarilo spojiť Američanom v rámci ich Poriadku. Takmer *všetky* najbohatšie územia sveta sa zlúčili do jediného integrovaného ekonomického systému, ktorý bol garantovaný americkým námorníctvom a jadrovým arzenálom. Sovieti nemali šancu a o päť desaťročí sa ich systém – obliehaný, precísený, vymanévrovaný a ekonomicky zaostávajúci – zrútil.

Poriadok je možno svet, ktorý je väčšine z nás známy, no z pohľadu dlhej histórie predstavuje jedno z najbizarnejších období vôbec.

Je ničím v porovnaní s tým, čo prišlo potom.

TRETÍ VEK: PORIADOK BEZ HRANÍC

Sovieti si uvedomovali, že onedlho nastanú problémy, a v polovici 80. rokov 20. storočia začali rokovania o riadenej porážke. Čo malo byť prvým krokom, sa zmenilo na prvý, posledný aj jediný krok. Sovietske jednotky prestali

* Udalosti, ako bolo uvalenie embarga na Kubu, boli výnimkou, ktorá potvrdzuje pravidlo. Aby Američania odmietli niekomu prístup na globálne trhy, musela byť dôvodom hroziaca existenčná (a sovietskymi vytvorená) hrozba.

† Ihneď dodávam, že išlo o zlatý vek pre *Rusov*. Pre nerusov v Sovietskej ríši bol život po druhej svetovej vojne viac-menej rovnako hrozný ako pred ňou.

ovládať stredoeurópske satelitné štáty začiatkom roka 1989. V roku 1992 už studená vojna a Sovietsky zväz ležali na smetisku dejín.

Víťazi studenej vojny si trochu pooslavovali a potom sa stalo čosi zvláštne.

Americká politika globálneho Poriadku bola strategická, navrhnutá ako prostriedok boja v globálnom konflikte. Po skončení studenej vojny prišiel čas prerobiť tento Poriadok vzhľadom na nový cieľ.

Po páde soviетov pocítil americký prezident George H. W. Bush, že nastáva dejinný okamih. Využil svoju bezprecedentnú popularitu po páde berlínskeho múru a víťazstve v prvej irackej vojne a odštartoval celonárodnú diskusiu o tom, aký by mal byť ďalší cieľ. Čo chce americký národ od tohto nového sveta? Otvorene diskutoval o novom svetovom Poriadku, pričom jeho osobným cieľom bolo „tisíc svetelných bodov“, čiže komunita slobodných národov snažiacich sa zlepšiť podmienky na život v oblastiach, ktoré boli dovtedy nepredstaviteľné. Bushova minulosť – slúžil ako viceprezident, šéf rozpočtu, šéf strany, veľvyslanec, člen Snemovne reprezentantov a guru v oblasti tajných služieb – z neho robila správneho človeka so správnymi zručnosťami, správnymi konexiami a správnou povahou na správnom mieste v správnom zamestnaní v správnom čase.

Preto zaňho, samozrejme, Američania v ďalších voľbách nehlasovali a všetky vážne diskusie o novom ukotvení Poriadku v novej ére, ktoré by bolo relevantnejšie vzhľadom na výzvy a príležitosti éry po skončení studenej vojny, ustali.

Americké vedenie, ktoré prišlo v ďalších rokoch, stručne povedané neohúrilo. Billovi Clintonovi sa zahraničná politika zdala nudná a robil, čo mohol, aby sa jej vyhol. George W. Bush sa venoval výlučne Blízkemu východu. Barack Obama bol taký samotár, že odmietal stretnutia s... nuž, v podstate s každým – dokonca aj so spojencami v rámci jeho vlastnej Demokratickej strany. Donaldova Trumpova „Amerika na prvom mieste“ volá po okamžitom odpojení sa od globálneho systému.

Nikto z týchto štyroch prezidentov sa nevenoval výzve Georga H. W. Busha zreformovať Poriadok a vybudovať lepší svet. A nikto z nich ani nevydal žiadne pokyny americkému vojsku, spravodajským službám či diplomatickému zboru, ktoré by konkretizovali, aké sú vlastne americké *ciele*.

Bez jasnej veľkej stratégie sa Američania potácali z jednej krízy do druhej – od Haiti cez Bosnu, Juhosláviu, Afganistan, Irak a Jemen až po Sýriu – a politická, ekonomická a vojenská elita krajiny vnímala moc ako niečo, čo sa

má použiť v nekonečnom rade taktických situácií, nie ako nástroj vytvárania väčšieho cieľa. Krajine celkovo chýbala predstavivosť, a to z dôvodov, ktoré boli sčasti politické, personálne aj inštitucionálne.

Bez smerovania určeného zhora skĺzla americká strategická politika do bezmyšlienkovitého stereotypu. Americké námorníctvo *aj naďalej* poskytovalo globálnu námornú bezpečnosť. Americká armáda *aj naďalej* chránila spojencov zo studenej vojny. Americký ekonomický systém ostával *aj naďalej* výlevkou pre globálny export. Americký systém *aj naďalej* poskytoval všetky nástroje na udržanie globálneho obchodu s energiami, globálneho finančníctva, poľnohospodárstva a výroby.

Jediným rozdielom bolo, že Američania si za to prestali pýtať čokoľvek naspäť.

Svet sa tým stal *veľmi* zvláštnym miestom.

Poriadok stihol vytvoriť najväčšie polstoročie globálneho ekonomického rastu v dejinách. Avšak v rámci Poriadku, ktorý prišiel po skončení studenej vojny, zaplavili systém tie časti sveta, ktoré zaostávali kvôli miestnej politickej nestabilite, geografickej nedostupnosti alebo jednoducho preto, že boli v studenej vojne na nesprávnej strane barikády. Kontinuita a ekonomika rozsahu sa rozšírili a získali nových hráčov. Zvýšený dopyt po vstupoch industrializácie posilnili subsaharskú Afriku, Latinskú Ameriku a Blízky východ. Zvýšený dopyt po väčšom množstve potravín a lepších potravinách posilnil Latinskú Ameriku a bývalý Sovietsky zväz. Zvýšený dopyt po výrobe posilnil Európu a východnú Áziu. A pritom si Američania za to, že celý systém umožnili, nepýtali nič. Poriadok bol taký úspešný, že väčšina zabudla – alebo si nikdy ani neuvedomila –, že vôbec existoval.

Závratný je už len rozsah nového systému.

V roku 1935, krátko pred začiatkom druhej svetovej vojny, mala najväčšia plne integrovaná ekonomika sveta – Nemecko – asi 62 miliónov obyvateľov. S podporou Poriadku, na čele ktorého boli Američania, vytvorilo v 40. rokoch 20. storočia zlúčenie amerického systému s prvou várkou povojnových spojencov systém s približne 400 miliónmi členov. Keď systém v 50. rokoch absorboval aj mocnosti Osi a niekoľko bývalých neutrálnych štátov, toto číslo narástlo takmer na jednu miliardu. Populačný rast a prijatie Číny zvýšili počet obyvateľov v systéme na tri miliardy. A v čase, keď píšem túto knihu, čiže začiatkom 20. rokov

21. storočia, profituje z neho takmer celý svet v počte 7,8 miliardy obyvateľov. S každým krokom sa kontinuita Poriadku prehĺbila a rozšírila. S každým krokom sa možné ekonomiky rozsahu zväčšili. S každým krokom sme sa o niečo priblížili k súčasnému svetu počítačov, rýchleho doručovania, dostupnosti rôznorodých potravín po celom svete a spoľahlivej dodávky elektrickej energie.

*Lenže tento čoraz bohatší, čoraz prepojenejší a čoraz rozvinutejší svet stratil zo zorného poľa ústrednú, nepríjemnú pravdu: to, že sa Američania zaujímajú o Poriadok, nie je – ani nikdy nebolo – o slobodnom obchode a jeho následných účinkoch ako *cieli*. Slobodný obchod bol *prostriedkom*. Slobodný obchod bol súčasťou *úplatku*. Američania svoju ekonomiku nikdy do Poriadku nezapojili. Ak by tak urobili, bolo by to, akoby si vytvárali ríšu, pričom spojenci by boli novými provinciami.*

Naopak, Američania si v rámci svojej skvelej izolácie viac-menej udržali svoju ekonomiku v rozsahu kontinentu a prispôbili ju počtu ľudí na kontinente. Dnes Spojené štáty ostávajú najmenej integrovanou veľkou ekonomikou na svete. To znamená, že s výnimkou snáh o zadržanie sovietskych a ich porážku nebol žiadny z pokrokov Poriadku – v oblasti energetiky, poľnohospodárstva, financií, výroby, prevencie chorôb, vzdelania, priemernej dĺžky života, demokracie, úmrtnosti detí a tak ďalej, a tak ďalej – súčasťou plánu. Išlo iba o vedľajší účinok.

Nie, Poriadok nebol pre Američanov o peniazoch a bolo by dobré, keby všetci pamätali na to, že dlhovekosť a široká politická podpora nie sú to isté ako udržateľnosť či trvácnosť. Američania vytvorili, prevádzkovali a podporovali Poriadok so slobodným obchodom, aby mali spojencov a mohli s ich pomocou čeliť sovietom. No studená vojna sa skončila s pádom Berlínskeho múru v novembri roku 1989. Na konci roka 1991 tu sovietska vlajka zaviaľa poslednýkrát. Svet sa odvtedy zmenil a Američania sa – oneskorene – menia s ním. Keď vymizli strategické dôvody na existenciu Poriadku, Poriadok musel pred Američanmi ospravedlniť svoju ďalšiu existenciu.

AMERIČANIA V TREŤOM VEKU

Nebola to nejaká jedna udalosť, ktorá by priamo spôsobila rozčarovanie Američanov z brettonwoodskeho Poriadku. Vzhľadom na to, že všetky strategické

základy zanikli v roku 1992 spolu so samotným Sovietskym zväzom, americká sieť spojencov je už dlhé roky indiferentná voči všetkým skutočnostiam studenej vojny, ktoré systém držali pokope. Všetko istý čas bežalo ďalej na čoraz surreálnejšom autopilotovi, no desať rokov po veľkom úspechu Poriadku došlo k trom zásadným udalostiam v rýchlom slede, ktoré... všetko vyjasnili:

Prvého apríla 2001 sa čínska bojová stíhačka dostala do stretu s americkým špionážnym lietadlom EP-3, ktoré sledovala, pričom obe lietadlá spadli. Celá záležitosť rýchlo eskalovala na bilaterálnu roztržku. Číňania tvrdili, že EP-3 špehovalo Čínu*, kým Američania tvrdili, že takéto lety boli nielen rutinné, ale keďže EP-3 letelo ponad medzinárodné vody, jeho let bol legálny v rámci medzinárodného práva.†

Vzájomná nevraživosť týchto dvoch krajín sa istý čas zvyšovala. Hoci Číňania a Američania voči sebe nikdy necítili prílišné sympatie, v rámci Poriadku boli spojencami. Hlavným cieľom historickej návštevy amerického prezidenta Richarda Nixona v Číne v roku 1972 bolo pripojiť Čínu k protisovietskej spojeneckej sieti. Proces normalizácie bol monumentálnym úspechom – Číňania sa monumentálne obrátili proti sovietom a tento obrat vystavil celé južné krídlo soviетov monumentálnemu tlaku, čo pravdepodobne urýchlilo pád sovietskeho systému o viac ako jedno desaťročie. Obrat tiež pripojil Čínu ku globálnej sieti zdrojov a obchodu, vďaka čomu nastal v Číne rozmach nazývaný Panda Boom.

No v roku 2001 už boli Číňania unavení z poklonkovania čoraz nejasnejšej americkej strategickej politike uplatňovanej po skončení studenej vojny, najmä keď chápadlá tejto politiky mohli Číňania pozorovať z vlastného brehu. Keď došlo k udalosti s EP-3, čínski lídri sa rozhodli neustúpiť. Pre Američanov, rozzúrených, že spojenec v rámci Poriadku nevycúval z vojenskej patovej situácie s krajinou, vďaka ktorej zažil ekonomický rozmach, to znamenalo viac ako len urážku. No než sa táto záležitosť nejakým spôsobom vyriešila, došlo k ďalšej transformačnej udalosti.

V jedno obyčajné utorkové ráno – 11. septembra 2001 – uniesli islamskí militanti štyri americké dopravné lietadlá a s tromi z nich úspešne narazili do

* Pravda.

† Tiež pravda.

budov, ktoré boli ikonami americkej moci. Po prvýkrát od vojny v roku 1812 udrela na veľké americké mesto nejaká cudzia sila.

Do mesiaca už americké jednotky lovili páchatel'ov po celej dĺžke aj šírke Afganistanu. Toto úsilie sa rýchlo zmenilo na problém hry whack-a-mole*. Americké jednotky prídu k nejakému známemu úkrytu militantov. Tí spozorujú, že nepriatelia sa blížia, a opustia priestor. Američania potrebovali viac očí, uší, zbraní a obsadených pozícií, preto vyzvali celú alianciu, aby sa k lovu pridala.

Odpoveď Američanov príliš nepovzbudila. Väčšina spojencov odmietla; mnohí aktívne odporovali.

Hoci sa o správnosti, efektívite a prevedení globálnej vojny proti terorizmu toho povedalo a napísalo mnoho, ide o to, že z amerického uhla pohľadu Spojené štáty v rámci Poriadku stále štedro poskytovali ekonomickú a strategickú podporu, no väčšina spojencov už neposkytovala strategickú obranu, ktorá mala doplniť druhú stranu rovnice. Preto začali vo Washingtone rozmýšľať: ak ostatní nedodržiavajú svoju časť dohody, prečo by sme ju mali dodržiavať my?

Niekoľko európskych krajín 1. januára 2002 spoločne zahodilo svoje národné meny a prijalo novú, spoločnú: euro. Existuje množstvo dôvodov, prečo nebolo prijatie eura vôbec realistické, no nepopierateľnou súčasťou zdôvodnenia bolo spojiť ekonomickú silu, aby Európa mohla predstavovať jeden z neamerických mocenských pólov v globálnych záležitostiach.

V Amerike narastal voči tejto novej mene odpor. Počas imperiálneho veku sa Európania držali navzájom pod krkom. Mier medzi nimi bol možný iba vďaka účasti Ameriky v druhej svetovej vojne, americkej finančnej podpore v povojnových rekonštrukčných snahách, americkému strategickému dohľadu počas studenej vojny a de facto americkej podpore ich ekonomík pomocou Poriadku od roku 1945. Bez Američanov by nemohla byť Európska únia, nieto ešte euro.

A ako poďakovanie Američanom sa Európania rozhodli vytvoriť spoločnú menu, ktorá bola vyslovene navrhnutá tak, aby pomaly odštipkávala z amerického prvenstva v globálnom obchode a finančníctve.

A ako roky bežali, Američania zisťovali, že sú čoraz viac od spojenectiev odrezávaní.

* Arkáda, pri ktorej hráč mäkkým kladivkom udiera po postavičkách vyskakujúcich z dier (pozn. prekl.).

Najprv si Číňania začali nárokovať vzdušný priestor po celom svojom pobreží západného Pacifiku. Potom moria. Potom ostrovy. Pomocou kombinácie ekonomických a vojenských nástrojov čoraz viac uplatňovali svoju vôľu v regióne – a robili to napriek tomu, že aj naďalej plne využívali všetky aspekty Poriadku. Číňania chceli vytlačiť americké námorníctvo od ázijských brehov, hoci zároveň očakávali, že to isté americké námorníctvo bude aj naďalej zabezpečovať globálne oceány pre čínsky export tovarov, energií aj surovín. Tento fakt si americké námorníctvo naplno uvedomovalo.

Saudská Arábia si svoju spoločenskú politiku predstavuje tak, že radikálnym islamom vyburcuje svoju nespokojnú mládež, dá jej zbrane a výbušniny a vyvezie ju do zón vojnových konfliktov, aby bojovala za saudské záujmy. Ak by sa niektorá z týchto skupín zradikalizovala, dala si nové meno – napríklad, povedzme, Al-Káida – a začala si voliť vlastné ciele, napríklad známe dvojčky-mrakodrapy v New Yorku, typickou reakciou Saudov je myknúť plecami, dištancovať sa a vytvoriť novú skupinu. Odmietnutie Saudskej Arábie prevziať zodpovednosť za útoky z 11. septembra, opustiť stratégiu vývozu radikálov a umožniť Američanom poľovať na radikálov na saudskej pôde zásadne zmenilo to, ako Američania vnímajú svojich „spojencov“.

Vzostup eura skomplikoval európsko-americké vzťahy, a to najmä vtedy, keď Európania prišli do Washingtonu s klobúkom v ruke prosiť o pomoc pri riešení európskej finančnej krízy. Krízy, ktorá by ani zďaleka nebola taká závažná, keby euro nevzniklo.

Toto ani zďaleka nie je celý zoznam. Lesk aliancie zatemnili aj mnohí ďalší brettonwoodski „spojenci“.

- Kríza, ktorá vznikla na domácej pôde v Argentíne, donútila Argentínčanov, aby prišli s klobúkom v ruke do Washingtonu prosiť o záchranný finančný balík, hoci *práve* boli v procese anulácie dlhov voči americkým občanom.
- Austrália sa pokúsila využiť G20, aby mohla spolurozhodovať o globálnych otázkach.
- Brazília, ktorej rozvoj by nebol možný bez hromady zahraničných financií, stála na čele globálneho úsilia o odklon globálnych financií od amerických inštitúcií.

- India pravidelne podkopávala snahy Američanov o prispôsobenie brettonwoodskeho systému pomocou Svetovej obchodnej organizácie.
- Napriek tomu, že Čína a Brazília sú krajiny, ktoré z Poriadku profitovali najviac, Čína podporuje večné ázijské strašidlo v podobe Severnej Kórey, kým Brazília často poskytuje ekonomické a diplomatické krytie Venezuely a Kube.
- Je náročné preháňať pri opise frustrácie Američanov zo spojencov v rámci Poriadku, ktorí neustále využívajú svoje novonadobudnuté strategické krytie a ekonomickú stabilitu pri roztržkách *s inými členmi* Poriadku: Čína s Taiwanom, Grécko s Tureckom, Južná Kórea s Japonskom.
- Malajzia verejne odsudzuje líderskú pozíciu Ameriky v oblasti ekonomiky, hoci ide o krajinu, ktorá je druhou najviac závislou krajinou od obchodovania na svete.
- O špionáž voči americkým korporáciám sa pravidelne pokúšajú nielen Čína, ale aj Francúzsko, Izrael a Južná Kórea. Snažia sa pritom ukradnúť všetko možné: od technológií cez obchodné plány až po manuály používané pri vyjednávaniach.
- Po teroristickom útoku v roku 2004 prestalo Španielsko spolupracovať s Američanmi nielen v islamskom svete, ale aj v rámci NATO.
- Keď už hovoríme o NATO, spojenci počas studenej vojny finančne prispievali na svoju národnú obranu veľmi slabo. Po skončení studenej vojny sa ich výdavky na obranu znížili až tak, že Francúzi dokážu presúvať svoje jednotky iba pomocou prenajatých turistických trajektov, a väčšina nemeckých ponoriek, lodí, tankov a stíhačiek sa ani len nedá nasadiť.
- Kanada je jednoducho hrozne neúctivá. A – to – neustále.

Mnohí odsudzujú Donalda Trumpa za to, že zničil globálny Poriadok. Buďme realisti. Ak existuje niečo, na čom sa zhodne americká ľavica s pravickou, tak je to myšlienka, že Spojené štáty by mali zohrávať v oblasti zahraničnej politiky skromnejšiu úlohu. Snahy Američanov o vytvorenie akýchsi domácich zákopov sa nezačali Trumpom a ani sa ním neskončia. Okrem toho, ak jediné americké voľby dokážu rozrušiť Poriadok – v ére, v ktorej neexistuje nepriateľská supervelmoc plná jadrových zbraní –,

potom tento Poriadok vlastne ani nikdy nebol taký stabilný a trváci, ako si všetci mysleli.

Presnejšie hodnotenie znie, že trajektória americkej politiky sa príliš nezmenila aj napriek typickej drzosti Donalda Trumpa. Spojené štáty začali sťahovať svoje vojenské jednotky zo sveta počas siedmeho roku úradovania prezidenta Georgea W. Busha. Táto redukcia pokračovala za Baracka Obamu *aj* za Donalda Trumpa. V čase písania tejto knihy majú Američania vo svete najmenej jednotiek od čias veľkej hospodárskej krízy.

Z úpadku Poriadku nie je vinný nejaký jeden štát, nieto ešte jeden človek v Spojených štátoch alebo inde. Američania stratili záujem plniť funkciu globálneho policajta, bezpečnostného garanta, rozhodcu, finančníka a trhu prvej aj poslednej inštancie. Ľudia, ktorí si pamätajú svetové vojny, sú takmer preč a najstarší z tých, ktorí sa narodili po skončení veku sovietskej jadrovej hrozby, volili už v troch prezidentských voľbách. Je náročné nájsť dôvody na existenciu Poriadku, ak ľudia, ktorí ich hľadajú, neboli ešte nažive, keď došlo k udalostiam, ktoré si vyžiadali jeho vytvorenie.

Nejde len o to, že Poriadok – koncept, že Američania vymenia ekonomický dynamizmus za prvenstvo v poskytovaní bezpečnosti – jednoducho nefunguje; *nefunguje už tri desaťročia*. Keď si aliancia nevie nájsť strategického nepriateľa, na ktorého by sa zamerala, spolok drží pokope iba zo zotrvačnosti. Preto sa globálny systém – prvý skutočne globálny systém – kúsok po kúsok rozpadáva.

Je náročné vymenovať veci, ktoré sa *nezmenia*.

Regióny, ktoré najviac profitovali z bezpečnosti a štruktúry Poriadku, sú tie, ktoré buď produkujú, alebo spotrebúvajú najviac medzinárodne obchodovanej ropy na svete: bývalý Sovietsky zväz a Perzský záliv sú producenti, kým Európa a severovýchodná Ázia sú spotrebitelia. Svet po skončení Poriadku čelí absolútnej búrke: nielen globálnemu nedostatku energií, ale aj sérií navzájom prepojených nestabilit, ktoré sa vyskytnú na miestach, od ktorých je súčasný svet najviac závislý.

V rebríčku vecí, o ktoré sa obávam, sú v tesnom závесе na druhom mieste potraviny. V dejinách sa dodávky potravín opakovane ukázali byť najvýznamnejším obmedzujúcim faktorom. Ak vláda nedokáže spoľahlivo nakrmiť svojich obyvateľov, nuž, povedzme, že hladomor je záverečnou udalosťou, ktorá

ukončuje kontinuitu. Bezpečnosť a otvorenosť v rámci Poriadku umožnili také obrovské poľnohospodárske investície a expanziu, že hlad zmizol nielen z imperiálnych centier, ale aj z väčšiny sveta. Počet obyvateľov planéty sa *strojnásobil*. No v roku 2020 sú štyri pätiny svetovej produkcie potravín závislé od vstupov, ako sú palivá a hnojivá, a to pre väčšinu pestovateľov znamená, že pochádzajú z iného kontinentu. Bez Poriadku sa väčšina globálneho pokroku v oblasti zdravia, výživy a kalorického príjmu stratí.

Určite netreba zabúdať, že väčšina svetových surovín – či už ide o bauxit, lítium, alebo meď – sa produkuje na jednom kontinente, spracúva sa na inom a spotrebúva sa ešte niekde inde. Dokonca aj malé narušenia globálnej prepravy zničia dostupnosť základných materiálov, na ktorých stojí súčasný život.

A to sa týka iba citlivej, technologicky náročnej časti výrobkov. Tým, že americký spojenecký systém nanútil svetu chaosu poriadok, nechtiac – no s radosťou – zlepšil takmer každý aspekt ľudského života. Neoznačil by som to však za prílivovú vlnu, ktorá zdvihla všetky lode; išlo totiž o viac: o zásadnú premenu životných podmienok.

Tento Poriadok nanútil Európe mier. Tento Poriadok rozbil ríše a oslobodil kolónie po celom svete. Tento Poriadok umožnil sformovanie Európskeho hospodárskeho spoločenstva počas studenej vojny a Európskej únie po jej skončení. Rozšírenie tohto Poriadku do sveta po skončení studenej vojny prinieslo vzostup Brazílie, Indie a Číny. Tento poriadok ukončil parazitovanie ríš na Afrike a Číne. Tento Poriadok umožnil Brazílii a Kazachstanu hromadne pestovať riadkové plodiny. Tento Poriadok umožnil industrializáciu Južnej Kórey a Slovenska. Tento Poriadok umožnil, aby ropa prúdila zo Saudskej Arábie, Austrálie a Líbye do Francúzska, Argentíny a Singapuru. Tento Poriadok premenil nacistické Nemecko a imperiálne Japonsko na demokratických pacifistov. Tento Poriadok poskytuje nádej pre svet, v ktorom sa nebude využívať uhlie. Tento Poriadok robí z Londýna, Hongkongu a Singapuru finančné centrá. Tento Poriadok umožnil existenciu kontajnerových lodí. Tento Poriadok poskytuje globálne trhy pre juhoafrické suroviny, thajskú elektroniku a ekvádorské banány.